

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ENERGETIKOS ĮSTATYMO NR. IX-884 PAPILDYMO
19⁴ STRAIPSNIO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Dėl karinio konflikto Artimuosiuose Rytuose ir sutrikusios laivybos Hormūzo sąsiauryje pasaulyje reikšmingai išaugo naftos ir degalų kainos. Dabartinės krizės metu, panašiai kaip ir po Rusijos didelio masto karinės agresijos prieš Ukrainą, išryškėjo konkurencijos trūkumai degalų rinkose. Lietuvos energetikos agentūros (toliau – LEA) duomenys rodo, kad 2026 m. kovo mėnesį degalų kainų augimą sąlygojo dėl geopolitinės situacijos Artimuosiuose Rytuose kilusios žaliavinės naftos kainos. Remiantis šių metų kovo 30 d. duomenimis per 2026 m. kovo 2–30 d. laikotarpį „Brent“ rūšies naftos kainos išaugo nuo 78 USD/bbl iki 114 USD/bbl, toks kainų augimas, ekspertiniu vertinimu, galėjo lemti degalų kainų padidėjimą apie 0,21 Eur/l. Per tą patį laikotarpį dyzelino didmeninė kaina išaugo 0,42 Eur/l (62 proc.), o benzino – 0,24 Eur/l (46 proc.), todėl tokį kainų pokytį lėmė ne tik faktinis žaliavinės naftos kainų augimas, bet ir kiti faktoriai, kaip gamintojo maržos augimas – dyzelinui ji per minėtą laikotarpį išaugo nuo 0,26 Eur/l iki 0,47 Eur/l (81 proc.), benzinui – nuo 0,10 Eur/l iki 0,13 Eur/l (30 proc.).

Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo Nr. IX-884 papildymo 19⁴ straipsniu įstatymo projektas (toliau – EĮ projektas) yra viena iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės siūlomų priemonių, skirtų konkurencijai ir skaidrumui degalų rinkoje didinti.

Šiuo metu degalinėse kainos dienos eigoje keičiamos itin dažnai. Tai neigiamai veikia vartotojų galimybę priimti informacija pagrįstus sprendimus, t. y., kuomet kaina, kurią vartotojas mato pasinaudodamas kainų palyginimo priemone ar programėle, gali pasikeisti iki to momento, kai jis atvyksta į pasirinktą degalinę. Dėl šios priežasties net ir viešai prieinama kainų informacija praktiškai nepasiekia savo tikslo – vartotojai negali ja remtis renkantis, kurioje degalinėje pirkti degalus, o kainų konkurencija iš esmės tampa neveiksminga. Tokia situacija kenkia vartotojų pasitikėjimui degalų rinkos skaidrumu ir riboja jų galimybę veiksmingai pasinaudoti kainų konkurencija. Taip pat tai sudaro sisteminę kliūtis kainų skaidrumo platformų ir degalų kainų palyginimo programėlių plėtrai Lietuvoje – kainų palyginimo programėlių ir platformų kūrėjai negali užtikrinti vartotojams pateikiamos informacijos patikimumo ir aktualumo, o tai atgraso nuo investicijų ir stabdo šios srities inovacijas Lietuvoje.

Atsižvelgiant į tai, EĮ projektu siūloma nustatyti, kad degalų kainas mažmeninėse prekybos vietose galėtų didinti tik vieną kartą per parą – 10:00 valandą. Šis apribojimas sudarys sąlygas vartotojams tikslingiau planuoti degalų pirkimą, remiantis patikima informacija bei padidins kainų konkurencijos veiksmingumą. Degalų kainų mažinimui apribojimas netaikomas, todėl tai užtikrina, kad rinkoje išliks žemyn nukreipta kainų konkurencija ir tiekėjai turės paskatas kuo operatyviau perduoti vartotojams mažėjančių degalų kainų naudą.

Siūlomas teisinis reguliavimas remiasi Europos Sąjungos valstybių narių gerąja praktika. Austrija degalų kainų keitimo dažnio ribojimą taiko jau nuo 2011 m., nustatant, kad degalinės kainas gali didinti tik vieną kartą per dieną – 12:00 valandą, o mažinti – bet kada. 2026 m. kovo 16 d., reaguodama į spartų degalų brangimą, Austrijos Vyriausybė šią tvarką sugriežtino, leidžiant kainas didinti tik tris kartus per savaitę – pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais 12:00 valandą. Vokietija, remdamasi Federalinės kartelių tarnybos 2025 m. vasario mėn. sektoriaus tyrimo išvadomis, kurios atskleidė nepakankamą kainų konkurenciją ir problematiškai didelį kainų keitimo dažnį degalinėse, 2026 m. kovo 26 d. Bundestage priėmė Degalų kainų koregavimo įstatymą, kuriuo degalinių operatorių nustatyta analogiška pareiga kainas didinti ne dažniau kaip vieną kartą per dieną – 12:00 valandą, už pažeidimą numatant baudą iki 100 000 Eur (šimto tūkstančių eurų) (kainų mažinimo dažnis paliekamas neribotas). Šių valstybių patirtis rodo, kad

siūlomas reguliavimo modelis yra teisiškai ir praktiškai įgyvendinamas bei nekelia esminių teisinių ar operacinių kliūčių degalinių veiklai ir konkurencijai.

Siūlomas reikalavimas yra proporcingas ir nepažeidžia degalinių laisvės nustatyti degalų kainas rinkos sąlygomis, apriojamas tik kainų didinimo dažnis. Priemonės techninis įgyvendinimas degalinių veiklos požiūriu nėra sudėtingas. Kartu ji yra tikslingai orientuota į pagrindinę identifikuotą problemą – vartotojų nesugebėjimą faktiškai pasinaudoti kainų konkurencija dėl pernelyg dažnų ir sunkiai stebimų kainų pokyčių.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

EĮ projektą parengė Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos Energetikos konkurencingumo grupė (grupės vadovas Karolis Švaikauskas, tel. +370 670 39 352, el. p. karolis.svaikauskas@enmin.lt; patarėja Gintarė Palšauskaitė, tel. +370 602 47 294, el. p. gintare.palsauskaite@enmin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nustatyto specialaus reikalavimo, reglamentuojančio degalų kainų keitimo dažnį degalinėse. Galiojantis teisinis reguliavimas reglamentuoja degalų prekybos veiklos licencijavimą, kokybės reikalavimus ir apskaitos tvarką, tačiau nenustato apriojimų, susijusių su tuo, kaip dažnai degalinės gali keisti vartotojams taikomas kainas.

2026 m. balandžio 8 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2026 m. balandžio 7 d. įsakymas Nr. 1-71 „Dėl Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2011 m. vasario 25 d. įsakymo Nr. 1-52 „Dėl Informacijos apie vartotojams parduodamų naftos produktų kainas teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“, pagal kurį įmonės, kurios parduoda vartotojams variklių degalus, privalo teikti informaciją LEA apie degalų kainas degalinėse kiekvieną darbo dieną, ne vėliau kaip iki 10 valandos ryto. Šios informacijos teikimas yra viena iš teisės aktais nustatytų reguliuojamos veiklos sąlygų.

Siekiant didinti degalų kainų skaidrumą, LEA nuo 2026 m. balandžio 8 d. kasdien surenka informaciją iš visų degalinių apie parduodamų degalų kainas ir jas skelbia viešai LEA interneto svetainėje. Skelbiamos kiekvienos degalinės tą dieną galiojančios kainos, jų vidurkiai bei mažiausios ir didžiausios kainos; vartotojai gali ieškoti informacijos pagal pasirinktą įmonę, savivaldybę ar gyvenvietę. Šis viešos informacijos mechanizmas kartu su siūlomu kainų keitimo dažnio apriojimu sudaro sąlygas vartotojams faktiškai pasinaudoti skelbiama kainų informacija – stabilesnė dienos kaina ir jos viešas skelbimas yra dvi viena kitą papildančios priemonės. LEA interaktyvus įrankis suteikia daugiau matomumo degalinėms, kurios išsiskiria vartotojams palankesnėmis degalų kainomis.

Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas nustato mažmeninės prekybos naftos produktais licencijavimo pagrindus – leidimus išduoda Valstybinė energetikos reguliavimo taryba (toliau – VERT), kiekviena degalinė privalo turėti atskirą leidimą. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 1-346 „Dėl Prekybos naftos produktais taisyklių patvirtinimo“ patvirtintos Prekybos naftos produktais taisyklės nustato bendrąsias prekybos sąlygas ir reikalavimus. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2011 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. VA-16 „Dėl Naftos produktų, bioproduktų, kitų degiųjų skystų produktų ir gamtinių dujų apskaitos taisyklių patvirtinimo“ patvirtintos Naftos produktų, bioproduktų, kitų degiųjų skystų produktų ir gamtinių dujų apskaitos taisyklės reglamentuoja degalų apskaitą ir gabenimo dokumentus. Lietuvos

Respublikos konkurencijos įstatymas suteikia Konkurencijos tarybai įgaliojimus tirti galimą piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi degalų rinkoje.

Energetikos įstatymo ketvirtasis skirsnis reglamentuoja energetikos sektoriaus reguliavimą, šiame skirsnyje esantis 19 straipsnis reglamentuoja energijos kainų reguliavimą. Energetikos įstatymo 36 straipsnyje nustatyta sankcijų sistema, baudų dydžiai, skyrimo tvarka ir kriterijai. Vadovaudamasi šio straipsnio nuostatomis, VERT tvirtina sankcijų skyrimo taisykles.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

EĮ projektu Energetikos įstatymas papildomas 19⁴ straipsniu, kuriuo nustatomas šis reikalavimas: degalinėse vartotojams parduodamų degalų kainas galima bus padidinti tik vieną kartą per parą – 10:00 valandą. Degalų kainų mažinimui šis reikalavimas nėra taikomas.

Šio reikalavimo laikymąsi prižiūrės ir kontroliuos VERT, vadovaudamasi Energetikos įstatymo 8 ir 36 straipsnių suteiktais įgaliojimais. Vadovaujantis Energetikos įstatymo 36 straipsnio 1 dalies 2 punktu, už teisės aktų nustatytą reguliuojamosios veiklos sąlygų pažeidimą arba jų nevykdymą, už VERT įpareigojimų (nurodymų) nevykdymą arba vykdymą ne laiku, reguliuojamą veiklą vykdančiam subjektui VERT gali skirti baudą iki 10 procentų šios energetikos įmonės metinių pajamų, o kitą energetikos veiklą vykdančioms įmonėms – iki 10 procentų energetikos veiklą vykdančios įmonės metinių pajamų, gautų praėjusiais finansiniais metais iš konkrečios reguliuojamosios veiklos, kurią vykdančias padarytas pažeidimas.

EĮ projektu numatomas siūlomo teisinio reguliavimo *ex post* vertinimas, įpareigojantis Energetikos ministeriją, bendradarbiaujant su LEA, praėjus vieneriems metams nuo EĮ projekto taikymo laikotarpio pradžios, per 6 mėnesius įvertinti reguliavimo efektyvumą ir poveikį degalų kainų skaidrumui bei konkurencijai mažmeninėje rinkoje. Vertinimo rezultatai sudarys pagrindą sprendimui dėl reguliavimo tobulinimo, išplėtimo arba panaikinimo.

Siūlomu reguliavimu siekiama šių teigiamų rezultatų:

- vartotojai, planuojantys degalų pirkimą po pietų ar vakare, galėtų remtis stabilia dienos metu nusistovėjusia kaina bei nuspręsti, kurioje degalinėje pirkti degalus;
- padidinti kainų palyginimo priemonių ir programėlių praktinę naudą ir sudaryti palankesnes sąlygas jų plėtrai Lietuvoje;
- neribojamas kainų mažinimas užtikrins, kad žemyn nukreipta kainų konkurencija išliks visiškai laisva;
- reguliarus ir nuspėjamas kainų keitimo dažnis leis efektyviau stebėti degalų kainų dinamiką tiek vartotojams, tiek priežiūros institucijoms, bei sudarys geresnes sąlygas vertinti galimus rinkos išsipaigojimus.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus EĮ projekte siūlomas pakeitimus, reikšmingų neigiamų pasekmių nenumatoma. Kaip galima neigiama pasekmė identifiikuojama rizika, kad degalinės į savo kainų nustatymo strategijas įtrauks tam tikrą rizikos priedą – t. y. ryte nustatys šiek tiek aukštesnę kainą, kaip atsargą galimam didmeninių kainų augimui dienos eigoje. Ši rizika buvo pripažinta ir Vokietijoje, rengiant analogišką reguliavimą. Tačiau neribojamas kainų mažinimas užtikrina išliekančią žemyn nukreiptą kainų konkurenciją, kuri sušvelnina galimą rizikos priedo efektą – tiekėjai, nustatę per aukštą pradinę kainą, susidurs su konkurenciniu spaudimu ją mažinti. Jei rizikos priedo taikymas taptų sisteminis ir nepagrįstas objektyviais sąnaudų pokyčiais, tai sudarytų pagrindą rinkos ir

konkurencijos priežiūros institucijų tyrimui.

Siekiant laiku identifikuoti galimus neigiamus padarinius, EĮ projektas bus įvertintas praėjus vieneriems metams nuo įsigaliojimo dienos, įvertinant jo poveikį degalų kainų skaidrumui, konkurencijai mažmeninėje rinkoje. Vertinimo rezultatai sudarys pagrindą sprendimui dėl reguliavimo tobulinimo, išplėtimo arba panaikinimo.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas EĮ projektas įtakos kriminogeninei situacijai neturės.

7. Kaip įstatymo projekto įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

EĮ projektas nustato vieną naują elgsenos reikalavimą degalinėms – degalų kainas mažmeninėse prekybos vietose galima didinti tik vieną kartą per parą –10:00 val. Šis reikalavimas nedaro poveikio verslo steigimosi sąlygoms, licencijavimo tvarkai, įėjimo į rinką kliūtims ar investicinei aplinkai. Leidimų verstis prekyba naftos produktais išdavimo tvarka, licencijavimo reikalavimai ir kitos reguliuojamosios veiklos sąlygos nekeičiamos.

Poveikis degalinių operacinei veiklai vertinamas kaip minimalus. Kainų valdymo sistemos ir automatizuoto kainų atnaujinimo sprendimai, kuriuos naudoja didieji degalinių tinklai, techniškai leidžia nustatyti kainų keitimo laiko apribojimus. Papildomų investicijų į infrastruktūrą šis reikalavimas nereikalauja. Mažesnės ir nepriklausomos degalinės, kurios kainas keičia rečiau, faktiškai šio reikalavimo poveikio nepajus.

Reikalavimas apriboja tik kainų didinimo dažnį, bet ne kainų dydį – degalinės išlaiko visišką komercinę diskreciją nustatyti kainas rinkos sąlygomis. Kainų mažinimui jokių apribojimų nenustatoma, todėl žemyn nukreipta kainų konkurencija išlieka neribota. Tai reiškia, kad verslo galimybė konkuruoti kaina nėra varžoma – keičiamas tik kainų didinimo dažnis.

Ilgesniu laikotarpiu reguliavimas gali skatinti konkurenciją kokybe ir paslaugomis, o ne dažniais kainų svyravimais kaip rinkos signalu. Tai sudarys palankesnes sąlygas skaitmeninių kainų palyginimo sprendimų plėtrai, nes stabilesnė kainų aplinka leis kurti patikimesnes vartotojams skirtas priemones.

EĮ projekto įsigaliojimo data – 2026 m. birželio 1 d. – nukrypsta nuo Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje nustatytos taisyklės dėl ūkio subjektų veiklos teisinį reguliavimą keičiančių teisės aktų įsigaliojimo datos. Šis nukrypimas grindžiamas susidariusiomis išskirtinėmis aplinkybėmis ir susidariusia situacija degalų rinkoje, o siūlomos priemonės tikslas – operatyviai sudaryti sąlygas vartotojams priimti informacija pagrįstus sprendimus krizės laikotarpiu. Iki 2026 m. lapkričio 1 d. atidėtas įsigaliojimas reikšmingai atitolintų priemonės poveikį. Be to, kaip jau minėta, reikalavimas degalinių operacinei veiklai yra minimalus ir nereikalauja iš anksto atliekamų investicijų ar techninių paruošiamųjų darbų.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Kitų įstatymų keisti ar priimti naujų nereikės.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

EĮ projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. EĮ projekte neapibrėžiamos sąvokos ir jas

įvardijantys terminai, kurie turėtų būti įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Įstatymo projekto atitikimas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams

EĮ projekto nuostatos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams neprieštarauja.

11. Įstatymo projektui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai

Priėmus EĮ projektą, įgyvendinamųjų teisės aktų parengti nereikės, siūlomos nuostatos galės būti taikomos iš karto joms įsigaliojus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

EĮ projektui įgyvendinti papildomų valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų neprireiks.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

EĮ projekto rengimo metu konsultuotasi su VERT atstovais.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

EĮ projekto reikšminiai žodžiai, kurių reikia projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“: degalų kainos, degalų kainų keitimo reikalavimai, degalų kainos keitimas.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
